

Veselin Vukotić

***Privatizacija u Crnoj Gori sa posebnim
osvrtom na privatizaciju u sportu***

Kotor, 6. novembar 2001.

Privatizacija u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na privatizaciju u sportu

1. Što je bazična ideja ovog rada?

Bazična ideja se svodi na pitanje: kako stvoriti uslove, institucionalne, zakonske pa i mentalne da privatna inicijativa i privatni kapital brže, efikasnije i sa više sigurnosti ulazi u oblast sporta! Kako nastaviti već prisutni trend ulaganja privatnog kapitala u sport u Crnoj Gori?

2. Hipoteza rada

Postoje pojedinci, kompanije, udruženja i sl. koji imaju interes da ulažu u sport, odnosno njegove pojedinačne oblike. To uostalom pokazuje i sadašnja praksa u Crnoj Gori. Međutim, ograničenja su još uvijek velika, odnosi nedovoljno regulisani, nedovoljno zaštićen interes investitora a i igrača, odnosno sportista.

3. Pozadina ideje

Razumijevanje ideje ulaganja u sport mora se izdići iznad nivoa svakodnevnih praktičnih transakcija koje se dešavaju. Potrebno je i za razumijevanje i za praktično djelovanje testirati da li se i u kojoj mjeri ova ideja uklapa u opšti sistemski ambijent koji se gradi u Crnoj Gori. Da li je privatna inicijativa u sportu kompatibilna sa privatnom inicijativom u drugim oblastima (privreda, medicina, školstvo, štampa, TV,...). Da li se na sport gleda samo kao na zabavu i rasonodu, ili je i to područje za biznis.

Smatram da oblast sporta u Crnoj Gori treba **potpuno otvoriti za privatnu inicijativu i privatni kapital** i da je to u skladu sa sistemom koji se gradi i njegovim ciljevima.

Na čemu temeljim ovakav stav?

1. Privatizacija u Crnoj Gori se zahuktala. Nakon 1. januara iduće godine, oko 55% ukupnog kapitala u privredi biće u privatnom vlasništvu. U samo 15 velikih kompanija u Crnoj Gori država će imati većinski paket (od 51-60%). Npr. Luka Bar, Elektroprivreda, Željezara, Turizam,... Sva ostala preduzeća u Crnoj Gori (oko 390) biće potpuno ili većinski privatizovano. Među kupcima je i dosta stranih kompanija iz: Belgije, Norveške, Njemačke, Grčke, Italije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Rusije. Očekuju se i kompanije iz Austrije, Japana, Latvije, Češke,...

Tu su i strani konsultanti iz USAID-a, DFID-a, DEG, PriceWaterHouseCoopers, Deloitte&Touch, CAIB, Reiffaisen bank, Harisson Solicitors, Linklaters iz Londona, Fieldstone iz Njujorka,...

U Crnoj Gori u ovom trenutku ima između 80-90 različitih međunarodnih organizacija i institucija.

Internacionalizacija Crne Gore se dešava i brže nego što mnogi primjećuju!

2. Crna Gora gradi novi ekonomski sistem! Što to znači? Grade se institucije, pravila igre kao na Zapadu! Vi ste sportisti pa ću Vam lako objasniti:

Kada mi kažemo da gradimo novi ekonomski sistem koji je saglasan sa onim u Evropi i SAD, to znači: mi uvodimo ista pravila igre po kojima igraju direktori, radnici, država, preduzeća na Zapadu. To bi ličilo na to da se penal puca sa 11 metara. Mi smo ga pucali sa 5, 11, 25. Zavisno od potrebe trenutka! E sad hoćemo da ga i mi svi šutiramo sa 11 metara u svakoj prilici!

Može da liči na karikiranje, ali je u tome suština gradnje novog ekonomskog sistema.

3. Prethodna dva stava govore o **internacionalizaciji života u Crnoj Gori i o otvaranju Crne Gore.** Da li se sport uklapa u sve ovo?

Za odgovor na ovo pitanje važne su dvije napomene:

- a. Imidž Crne Gore u svijetu prenosili su i prenose mnogi naši sportisti i sportski klubovi.
- b. Sport je jedan od najvažnijih izvoznih proizvoda Crne Gore!

Prethodna tri argumenta na opštem, sistemskom nivou tezu o privatnoj inicijativi u sportu čine prihvatljivom i nužnom!

Ako idemo korak bliže životu novi sistem izoštrava neke probleme u sportu, a prije svega finansiranje sporta.

Kako se sada finansira sport?

Za trenutak ostavimo po strani privatni kapital i pojedince koji ulažu u klubove.

Finansira ga isključivo država! Direktno ili indirektno!

Mnogi se ne slažu i reći će: Ne! To su donacije, reklama, pomoć i sl. Ne! To je novac koji je država (ne) svjesno i (in) direktno ostavljala firmi (poseban tretman, poreske stope, otpis potraživanja,...)

Ja mislim da je sadašnji način finansiranja sporta dugoročno teško održiv. Pitanje je i koliko je efikasan i transparentan!

Zato treba stvoriti novu viziju i graditi novu praksu!

Opet se dolazi do privatne inicijative!

Ona obuhvata:

1. privatizaciju (kupovina)
2. nova ulaganja (dokapitalizacija)
3. osnivanje novog kluba
4. donacije
5. sponzorstvo
6. razne vrste ugovorne saradnje

Nosilac privatne inicijative može biti svaki pojedinac, kompanija, udruženje sa jasnim svojinskim statusom i definisanim imovinskim pravima i obavezama!

4. Zašto bi privatni kapital ulazio u sport?

Dominantan interes je biznis! Povećanje profita direktno ili indirektno! (Ostale usputne interese treba u ovoj fazi ostaviti po strani). Biznis ima svoju logiku! Ne može se reći: »Da, biznis ima svoju logiku, ali je sport specifičan i tu ta logika biznisa u sportu mora biti drugačija«. Takav prilaz će uvijek izazvati probleme i sukobe! Može dovesti do kompomicije i biznisa i sporta! Teško je dugoročno očekivati razvoj klubova ukoliko se očekuje da neki »privatnik« uložiti novac a o svemu (strateški, organizaciono i sl.) odlučuje neko drugi!

Specifičnosti sporta kao oblasti treba da dođu do izražaja ne kroz očekivanu promjenu biznis logike i njeno svođenje na pomoć, već kroz regulisanje ove oblasti (pravila igre, odnosno ulaganje i zaštita interesa i ulagača i kluba) sporta!

Ponavljam: **privatizacija u sportu znači otvaranje sporta za privatni biznis**, a ne **za pomoć sportu**! To je promjena načina razmišljanja i ponašanja!

5. Koje su pretpostavke da privatni kapital uđe u sport?

Na ovo pitanje je teško u potpunosti odgovoriti. To najbolje razumiju oni koji već ulažu i teže da ulažu u sport.

Na bazi mog iskustva iz drugih oblasti, to su:

1. Jasna zakonska regulativa da su svi vidovi privatne inicijative mogući
2. Precizno definisanje minimalnih elemenata ugovora (o kupovini, donaciji, sponzorstvu,...). Što svaki ugovor mora da sadrži i u kojoj se proceduri usvaja! U ugovoru treba da se zaštite interesi obje strane: i investitora i kluba!
3. Zaštita ugovora. Država, preko suda, mora garantovati izvršenje ugovora kao i mogućnost međunarodne zaštite ugovora.
4. Zaštita interesa sportista. Ovo se odnosi na poseban ugovor između kluba i sportiste.

U ove četiri oblasti treba ugraditi sva pravila i standarde međunarodnih sportskih organizacija.

Znači, jasan pravni okvir, jasna pravila igre unaprijed poznata svima, čini proces javnim, transparentnim i olakšava donošenje odluke (pozitivno ili negativno) da li neko da »igra biznis u sportu ili ne«.

Iskustvo crnogorske privatizacije u oblasti ekonomije to potvrđuje: ozbiljan partner ulazi u posao **samo ako unaprijed zna zakonski i institucionalni okvir i ako vjeruje u zaštitu svojinskih prava!** To je i razlog da smo na tome radili duže od godinu dana i da u tom periodu nije bilo niti jedne veće privatizacije, da bi sada proces ušao u fazu zahuktavanja!

6. Neki predlozi koji povećavaju interes privatne inicijative u razvoju sporta

Ja ovdje polazim ne samo od moje životne filozofije već i od filozofije uspješnog sporta i uspješnog sportiste: uspjeh zavisi od kvaliteta osnove, bazičnih principa, »bazičnih priprema«. Važna je i vizija, odnosno sistematski rad u dužem roku.

Strateška vizija razvoja sporta u Crnoj Gori

Na međunarodnom ekspertskom nivou potrebno je uraditi stratešku viziju razvoja sporta u Crnoj Gori do kraja 2020. godine.

Zapravo, sport je veliki resurs Crne Gore. Tako ga i treba tretirati!

Potrebno je utvrditi, između ostalog:

- a) Koje vrste sporta treba posebno stimulirati i hrabriti
- b) Širenje osnove sporta (npr. uvođenje sporta na Univerzitetu)
- c) Dugoročna strategija finansiranja sporta
- d) Kadrovi za razvoj sporta
- e) Organizacija države nužna za sprovođenje strategije razvoja sporta (Ministarstvo sporta).

Cilj strategije bi bio da usaglasi mentalne i psihofizičke osobine ljudi sa ovog područja sa pojedinim vrstama sporta (pojedinačni sportovi, borilački sportovi, kolektivni sportovi,...) kao i utvrđivanje faza realizacije i izbora prioriteta u određenim periodima razvoja.

Strateška vizija razvoja sporta bi se oslanjala na naučno fundiranim iskustvima i trebala bi biti dio strateške vizije razvoja Crne Gore. Ovakav projekat bi trebao biti rađen i finansiran kao dio tehničke pomoći Crnoj Gori.

Za očekivati je da se ovakav posao uradi u vremenu od 3-5 godina.

Uloga države u podsticanju privatne inicijative u sportu u kratkom i srednjem roku

A) Infrastruktura

Prije svega država treba da, što je moguće više, obezbijedi infrastrukturu za razvoj sporta. Pri tome, država obuhvata republičke, opštinske i mjesne nivoe.

Zapravo, teško je očekivati da će privatni kapital, bar za sada biti ulagan u gradnju stadiona, hala, igrališta, bazena, staza i sl. U ovom dijelu potrebno je, što se u nekim oblastima radi i sada, država da

1. smanji troškove korišćenja infrastrukture
2. obezbijedi dugoročnost ugovora
3. obezbijedi dugoročan zakup, i sl.

B) Regulativa

Da se obezbijedi zakonski okvir, dat u tački 5 za ulaganje privatnog kapitala.

C) Finansiranje

Država bi trebalo da proširi bazu za finansiranje sporta. Obzirom da će većina kapitala u Crnoj Gori biti u privatnom vlasništvu, potrebno je stvoriti uslove da oni imaju i dodatni stimulans da ulažu u sport. Potrebno je za sledećih 3-5 godina omogućiti različite poreske bonuse. Iako ovakav pristup može biti sporan sa stanovišta duha nove poreske reforme (da se iz sistema poreza izbace olakšice).

Ovaj tranzicioni period bi se mogao pravdati činjenicom da je potrebno da se klubovi stave na zdravije noge.

Ovo posebno iz razloga što postoji realna opasnost da od iduće godine (2002) kada se budžet bude vodio shodno novom Zakonu o budžetu (striktna kontrola) i oduzme pravo Vladi na »fleksibilno i kreativno tumačenje Budžeta«, kao i kada potpuno presahnu neki drugi izvori za finansiranje sporta.

Isto tako, potrebno je da se uvede praksa za »donatorske konferencije« za razvoj sporta u Crnoj Gori (svake druge godine). Na konferenciji bi se, posebno za manje klubove i u nižem rangu takmičenja, bili izloženi njihovi projekti razvoja u koje bi u različitim oblicima mogli ulagati potencijalni donatori.

Zaštita interesa sportista

Potrebno je da se uspostavi neko tijelo poput Sindikata sportista. Organizacija bi imala za cilj zaštitu prava i obezbjeđenje elementarnih uslova za rad.

Privatni penzioni fondovi za sportiste

U okviru postojeće reforme penzionog sistema u Crnoj Gori stvara se mogućnost osnivanja privatnih penzionih fondova.

Obzirom na karakter sporta, vremensko trajanje aktivne karijere, uputno je započeti rasprave o pripremi osnivanja privatnog penzionog fonda.

Na ovaj način bi se sportisti uključili u kapitalizaciju penzionog sistema, što u najkraćem znači da bi uplata doprinosa za penzije imala karakter štednje i pripadala licu koje uplaćuje taj doprinos odnosno njegovom nasledniku. Sa tim novcem (uplaćenim doprinosima) upravlja menadžment kompanija, ulažući ih u sigurne plasmane u zemlji i inostranstvu, što znači da će svaki ulagač u penzioni fond (preko doprinosa) uvećavati svoj ulog pripadajućom kamatom ili dividendom. (To je potpuno suprotan sistem od sadašnjeg tzv. pay-as-you-go odnosno solidarističkog sistema i mijenja kapitalizovanost penzionog sistema).

Analiza međunarodnog iskustva

Shodno španskoj poslovice »Pametni ljudi se uče na tuđim a glupi na svojim iskustvima«, bilo bi poželjno iskoristiti iskustva iz drugih zemalja, posebno Istočne Evrope.

7. Privatizacija u sportu

Principi privatizacije u sportu

Osnovni cilj privatizacije u sportu je otvaranje sporta za biznis.

Ključni principi bi trebalo biti:

1. Javnost
2. Transparentnost
3. Zaštita svojinskih prava (ulagača kapitala)
4. Zaštita interesa sportista
5. Zaštita sportskog kodeksa (»opšteg sportskog interesa«)

Institucionalni okvir

Dvije su ključne institucije koje vode proces privatizacije kluba:

1. Uprava kluba (Upravni odbor i Skupština)
2. Sekretarijat za sport

Uprava kluba vodi čitav proces, potpisuje ugovor i vrši kontrolu ispunjavanja ugovora, vrši sve neophodne komunikacije sa opštinskim organima a u vezi infrastrukture (stadion, igralište, hala,...)

Sekretarijat za sport bi trebao da da saglasnost za privatizaciju, a na bazi kriterijuma koji su propisani, a prije svega na stavovima zaštite i poštovanja principa iz 7.1.

Procedura mora biti jasna i jednostavna. Za to je potrebno da se postojeći zakonski okvir upotpuni.

Ko mogu biti investitori u klub

Sva pravna i fizička lica iz zemlje i inostranstva, strani i domaći investitori moraju imati ista prava i obaveze. Investitor može biti vlasnik i 100%.

Modeli privatizacije i oblici ulaganja

1. **Prodaja kluba.** Prije bi se vršila preko javnog oglasa ili skraćenog tendera. Ukoliko se na tender javi samo jedan kupac, može se ući u direktne pregovore. (o čitavoj proceduri treba da se uradi regulativa)
2. **Dokapitalizacija.** Ulaganje dodatnog kapitala u klub.
3. **Konverzija potraživanja u trajni ulog.** Ukoliko to žele, povjerioci mogu svoja potraživanja konvertovati u ulog. Za vrijednost konvertovanog duga povećava se vrijednost kluba.
4. **Zakup.** Klub se može povjeriti spoljnim »finansijerima« na određeni rok. Uslovi zakupa regulišu se ugovorom o zakupu. Zakupac posluje u skladu sa planom razvoja i ima pravo na dobit ili dio dobiti. Ugovor treba da sadrži i zaštitnu klauzulu:
 - a. Da ostane u sportskoj disciplini
 - b. Da se ne naruši imidž kluba
 - c. Da se imovina vrati po isteku zakupa najmanje u istoj vrijednosti
5. **Finansiranje ugovora sa igračem.** Jedan od oblika ulaganja u sport jeste i direktno ulaganje u ugovor sa jednim igračem. Ugovor potpisuje upravni odbor kluba. Igrač se posmatra kao poseban projekat. U taj projekat se ulaže i zarada dijeli u proporcijama koje se unaprijed dogovore. Predmet raspodjele je samo prihod koji nastaje po osnovu tog igrača (njegovog transfera).
6. **Ključni kriterijumi programa privatizacije trebaju biti:**
 - a. Strategija razvoja kluba u sledećih 3-5 godina
 - b. Imidž ulagača, poslovni i sportski
 - c. Cijena koja se nudi
 - d. Ulaganje u klub u sledećih 2-5 godina
 - e. Status zaposlenih

Razumije se, zavisno od vrste sporta i ranga takmičenja, ovi kriterijumi se mogu mijenjati. Prilikom objavljivanja javnog oglasa potrebno je navesti kriterijume i njihovo bodovanje.

Znači, zalažem se za preduzetničko-sportski model, sa logikom: »Mi ne prodajemo klubove već tražimo dobre vlasnike«. Odnosno, ne tražimo kupce već investitore u sport.

Svaki sportski klub može se organizovati i kao preduzeće.

8. Zaključna napomena

Iznio sam neka svoja razmišljanja o ideji koja je predmet ovog rada. Ona su data u vrlo jednostavnoj formi predloga ili konstatacija. Svaka jednostavnost može da izazove utisak lakoće, u shvatanju predloženih rešenja. I vrhunski

sport kod većine gledalaca izaziva utisak lakoće kojim se prave kombinacije, postižu golovi, poeni, gemovi i sl. zaista, ništa čovjeku ne izgleda jasno kao ono što ne razumije.

Zalažem se za uvođenje kvalitetnih investitora (ne trgovaca) u naše sportske klubove, da se to ulaganje vrši shodno jednoj dugoročnoj viziji razvoja sporta u Crnoj Gori.

Jednostavno, četiri su ankeri mog zapažanja: privatni investitor, privatni interes i zaštita sportskog morala, i sve to u dužem roku (strategija)!

* *
*

Znači, moja ključna ideja je:

Privatna inicijativa je neophodna u sportu!

Pa čitav sport je privatna inicijativa!

Svaki igrač na utakmici ili meču ima svoju privatnu (ličnu) inicijativu!

Pa nije Dejo Savićević pitao komitet i državu kako da šutira penal, u koji ugao!

Nije ni Vlado Šćepanović!

Nije ni Mijo Perunović!

Znači, **ambijent oko sporta**, da bi se sport mogao razvijati mora da bude i sam rezultat privatne inicijative, kreacije i entuzijazma pojedinca!

U tom ambijentu se mora stvoriti konkurencija i regulacija. Preko konkurencije i regulacije se razvija monopol!

Sport ne trpi monopol: niti monopol države niti monopol privatnika! Po mom mišljenju svaki monopol dugoročno ubija sport. To mora biti ambijent konkurencije, kreacije, entuzijazma i jasnih pravila!

Znači isto ono što imamo na terenu (npr. fudbal, košarka, tenis) a to su: **pravila igre, igrači i sudija** da izdignemo **na nivo** ambijenta za sport.

A to znači, na tom terenu koji ja zovem ambijent, jasna regulacija sporta ili ono što se zove **Zakon o sportu su pravila igre**.

Privatni investitori, kompanije, udruženja, institucije, su **igrači i treneri** koji se takmiče za biznis i prestiž!

Država je za taj ambijent **isto što i sudija na sportskom terenu**; čuva poštovanje pravila igre; ali kao što sudija ne smije da učestvuje u igri, tako ni država ne treba da sastavlja timove i svira penale.

Kao što ćete teško očekivati da na terenu na kome se igra bez pravila i bez sudije možete naći velikog igrača, tako je i teško očekivati da će strateški privatni investitori ući masovnije i dugoročnije u sport bez jasne strategije reforme i pravnog okvira i jake države!

To je moje ključno upozorenje kada govorimo o privatizaciji u sportu!

Literatura:

1. Veselin Vukotić: Privatizacija – put u tržišnu privredu, Institut društvenih nauka, Beograd, 1993.
2. Zakon o privatizaciji privrede Crne Gore, 1999.
3. Veselin Vukotić: Konceptijske osnove privatizacije i ulaganja u sport, »Sport«, Beograd, februar 1997.
4. »Privatizacija i ulaganje u sport« (Projekat, rukovodioci dr Veselin Vukotić i dr Božidar Cerović, Ekonomski fakultet, Podgorica, 1996.)